

Костянтин Мізін

ORCID: 0000-0002-5216-6032

Володимир Кононенко

ORCID: 0000-0003-1078-6417

УДК 81'1:81'373.7–115:168.522

DOI: 10.31558/1815-3070.2025.50.5

СПЕЦИФІКА УКРАЇНСЬКОГО ЕМОЦІЙНОГО КОНЦЕПТУ *БЕНТЕГА* ПОРІВНЯНО З НІМЕЦЬКИМИ *ANGST* І *SEHNSUCHT*

У статті розглянуто особливості смислової структури актуального в українській лінгвокультурі емоційного концепту (ЕК) *БЕНТЕГА* на тлі німецьких ЕК *ANGST* і *SEHNSUCHT*. Шляхом опрацювання даних репрезентативних корпусів української та німецької мов виявлено, що ЕК *БЕНТЕГА* є амбівалентним, бо він репрезентує дифузну «гірко-солодку» емоцію, виражаючи смисли низки тісно сплених негативних, нейтральних і навіть позитивних емоцій – страху, збентеження, зніяковіння, хвилювання, інтересу, захопленості, збудження та любові. Своїм «гірким» ракурсом (метафізичний страх, тривога, смутне передчуття) цей ЕК подібний до німецького *ANGST*, а «гірко-солодким» («солодкі» фантазії, сподівання та мрії з перспективою неможливості їхньої реалізації) – до *SEHNSUCHT*. Утім, ні *ANGST*, ні *SEHNSUCHT* не є еквівалентними українському ЕК *БЕНТЕГА*, оскільки кожен із них лише частково перекриває смислову структуру останнього.

Ключові слова: емоційний концепт, смислова структура, збентеження, тривога, семантика, лінгвокультура.

THE SPECIFICITY OF THE UKRAINIAN EMOTION CONCEPT *БЕНТЕГА* ON THE BACKGROUND OF THE GERMAN CONCEPTS *ANGST* AND *SEHNSUCHT*

The article examines the peculiarities of the meaning structure of the emotion concept (EC) *БЕНТЕГА*, which is relevant in Ukrainian linguoculture, on the background of the German ECs *ANGST* and *SEHNSUCHT*. By processing data from representative corpora of the Ukrainian and German languages, it was found that the EC *БЕНТЕГА* is ambivalent, as it represents a diffuse «bitter-sweet» emotion, expressing the meanings of a number of closely intertwined negative, neutral and even positive emotions – fear, embarrassment, awkwardness, concern, interest, passion, arousal, and love. With its «bitter» perspective (metaphysical fear, anxiety, gloomy foreboding), this EC is similar to the German EC *ANGST*, and with its «bitter-sweet» («sweet» fantasies, hopes and dreams with the prospect of their impossibility) – to the German EC *SEHNSUCHT*. However, neither *ANGST* nor *SEHNSUCHT* are equivalent to the Ukrainian EC *БЕНТЕГА*, since each of them only partially overlaps with the meaning structure of the latter.

Keywords: emotion concept, meaning structure, embarrassment, anxiety, semantics, linguoculture.

Цитування: Мізін К., Кононенко В. Специфіка українського емоційного концепту *бентега* порівняно з німецькими *angst* і *sehnsucht*. Лінгвістичні студії *Linguistic Studies*. 2025. № 50. С. 77–91. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2025.50.5>
Citation: Mizin K., Kononenko V. (2025). Spetsyfyka ukrainskoho emotsiinooho kontseptu *benteha* porivniano z nimetskyim *angst* i *sehnsucht* [The specificity of the Ukrainian emotion concept *бентега* on the background of the German concepts *angst* and *sehnsucht*]. *Linhvistychni studii Linguistic Studies*, (50), 77–91. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2025.50.5>

Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Вступ. Більше тридцяти років тому адепти когнітивної лінгвістики З. Кьовечеш і А. Вежбицька започаткували дослідження, присвячені крос-культурному вивченню емоційних концептів (Kövecses 1990; Wierzbicka 1999). З цього часу з'явилися численні розвідки, у яких різні ЕК детально проаналізовані як у межах певних лінгвокультур, так і в крос-культурному вимірі. Прискіплива увага до цієї проблеми пояснюється новими підходами до її розв'язання, чому сприяла передусім міждисциплінарність методології когнітивної лінгвістики. Завдяки новому аналітичному інструментарію виникли перспективні ідеї та гіпотези, доведення яких сприяло формуванню науково обґрунтованих положень. Досить об'єктивною, зокрема, є думка, що емоційний рівень людини за посередництва когніції може взаємодіяти з рівнем мови (Foolen 1997). Це твердження ґрунтується на теоретичних засадах когнітології, психології та мовознавства. Такий науковий симбіоз дає змогу розглядати емоції (емоційні стани, почуття) не лише як ЕК, але і як значно складніші феномени – культурні концепти¹ (Mizin, Ovsienko 2020). Дослідження емоцій як культурних концептів є особливо актуальним для тих культуроорієнтованих студій, які присвячені гострим проблемам міжкультурної взаємодії (глобалізація, етноцентричні тенденції тощо) та міжкультурної комунікації (міжмовні контакти (спільне й відмінне в мовах і культурах), міжмовні бар'єри, міжмовні девіації, міжмовна інтерференція і под.). Тому останнім часом значна увага стала приділятися специфічним ЕК, оскільки вивчення таких концептів може надати нові, досить об'єктивні, результати у питанні висвітлення когнітивної та вербальної категоризації емоцій людини. До того ж аналіз етно- й лінгвокультурно маркованих ЕК дає змогу виявити специфічні смисли, які вказують на особливості менталітету представників тієї чи іншої лінгвокультури, тобто розкривають своєрідність психотипу народу.

На тлі зазначеного вище помітною є майже повна відсутність розвідок, присвячених дослідженню саме тих ЕК, які репрезентують специфічні українські емоції. Тому складається хибне враження, що таких емоцій в українській лінгвокультурі не існує, що є, власне, нонсенсом. Зважаючи на це, у пропонованій статті розглядається одна з таких емоцій, а саме та, яка позначається лексемою *бентега*, оскільки вона є досить актуальною в українськомовному середовищі, що пов'язано передусім з поширенням нині виразом *непозбувна бентега*.

Автором згаданого виразу є перекладач роману Дж. Фаулза «Маг» О. Король (Фаулз 2022). Це словосполучення викликало в інтернет-спільноті гостру дискусію щодо якості перекладу та використання нетипових мовних зворотів у перекладацькій діяльності. Дискусія отримала настільки бурхливе продовження, що вислів *непозбувна бентега* став навіть інтернет-мемом, який, з одного боку, висміював трансляційні рішення згаданого перекладача, а з другого, – підняв питання про те, як слід перекладати художні твори, щоб вони були зрозумілими для сучасної аудиторії та водночас зберегли оригінальний стиль автора (Ковальчук 2017). При цьому в соціальній мережі Facebook, зокрема на сторінці Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України, низка фахівців наголосила на тому, що перекладач недоречно вжив з іменником *бентега*

¹ Поняття «культурний концепт» («cultural concept») функціонує в «західній» лінгвістиці. Очевидно, це можна пояснити тим, що термін *concept* також може позначати поняття, які не містять культурних смислів.

прикметник *непозбувна*, оскільки цей іменник, начебто, передає більшою мірою позитивну семантику, тому доцільно використовувати в цьому випадку прикметник *невигубна* (або *незнищенна* чи *незгубна*) (Непозбувна бентега 2021). У такий спосіб з'явилися варіанти аналізованого словосполучення, напр.:

(1) *Відтак, до захвату додається ще й невигубна бентега розставання* (ГРАК).

Гострі суперечки навколо словосполучення *непозбувна бентега* зацентрували увагу на самій емоції, яку позначає іменник *бентега*. У дискусії, підхопленій у Facebook, підкреслюється специфічність цієї емоції, бо в той час, як представники різних лінгвокультур можуть переживати збентеження, хвилювання, неспокій і тривогу, українці скрізь і всюди – бентегу (Бентега 2023), напр.:

(2) *Це маркер національної непозбувної бентеги* (ГРАК);

(3) *Я, звичайно, розумію, що у нас в якомусь генетичному коді зашите те, що нам треба туга і бентега* (ГРАК).

Ця емоція визначається навіть частинкою української неспокійної душі, оскільки ніщо так не хвилює й водночас не заспокоює останню, як бентега. Це означає, що бентега має подвійну природу, оскільки вона виражає як негативні, так і позитивні емоційні переживання. Проте психологи не розділяють такого «наївного» уявлення про цю емоцію, стверджуючи, що остання разом із журбою, тугою та скрутою належить до емоційного кластеру смутку, тобто однозначно є негативною емоцією. Це підтверджує і її тлумачення як тривожного, неспокійного стану, коли людина відчуває, що щось негаразд, але ще не може точно визначити причину свого занепокоєння (Шполянська 2024).

Не допомагають пролити світло на сутність бентеги й академічні словники, у яких не зафіксована лексема на її позначення. Проте існують підстави для припущення, що витoki лексеми *бентега* слід шукати у слові *бентежність*, від якого ця лексема «успадкувала» семантику хвилювання та тривоги (СУМ 1: 157). Прикметно, що етимологія іменника *бентежність* або дієслова *бентежити* («хвилювати, турбувати; викликати замішання») є досі невизначеною. Так, за однією з версій існує зв'язок цього дієслова із слц. *bendečiti* («лаятися») або уг. *bénítás* («розслаблення, калічення, нівечення») (ЕСУМ 1: 168). Тому можна припустити, що негативний зміст цих етимонів передався не лише дієслову *бентежити*, але й іменнику *бентега*.

Етимологічна та лексикографічна лакуарність іменника *бентега* безпосередньо корелює з тим фактом, що українська спільнота не розуміє достеменно семантики цього слова, а тим більше словосполучення *непозбувна бентега*. Останньому українці надають то позитивних, то негативних значень, що підкреслює утаємниченість тієї емоції, яка позначається цим словосполученням, напр.:

(4) *Шкода, не попаду, бо досі не шарю, що тепер називають «непозбувною бентегою»* (ГРАК);

(5) *Найнепозбувніша бентега тоді, коли власні діти доводять тобі непотрібність ходити до школи цитатами з твоїх дитячих книжок* (ГРАК);

(6) *Проаналізувавши з десяток, я зупинилася на такому: інтернет-залежність – це непозбувна бентега, і, як наслідок, – непереборна тяга використання інтернету та споживання інформації* (ГРАК);

(7) *Але цієї миті незбагненна бентега стає нестерпною, і я майже проти власної волі повертаю на дорогу* (ГРАК).

Зважаючи на викладене вище, постає питання, наскільки емоція, яку українці позначають словом *бентега*, є дійсно специфічною. Щоб досягнути це в ширшому – культурному – сенсі, слід розглянути не просто емоцію, а ЕК, який репрезентує цю емоцію (Мізін 2015; Mizin, Korostenski 2019). Цей підхід є методологічно коректним, оскільки ЕК, як зазначено вище, належать до культурних концептів. Для визначення специфіки важливим є передусім зіставний ракурс, тому ЕК БЕНТЕГА доцільно порівняти з подібними концептами в інших лінгвокультурах. Так, у віддаленоспорідненій німецькій лінгвокультурі існують два специфічні ЕК – *ANGST* і *SEHNSUCHT*, які є близькими до аналізованого українського ЕК за змістом.

Мета, матеріал і методика дослідження. Метою пропонованої розвідки є встановлення специфіки актуального нині в українськомовній спільноті ЕК БЕНТЕГА шляхом його порівняння з німецькими ЕК *ANGST* і *SEHNSUCHT*, які є близькими (але не еквівалентними!) до нього за своєю смисловою структурою.

Матеріал статті ґрунтується на трьох вибірках, у яких контексти вживання імен зіставлюваних ЕК відібрані мануально на основі конкордансів, сформованих автоматично шляхом введення слів-запитів *бентега*, *Angst* і *Sehnsucht* у репрезентативних корпусах української мови ГРАК (версія ГРАК-18) і німецької DWDS (підкорпус Webcorpus). Обсяг конкордансу слова-запиту *бентега* становить 557 контекстів, *Angst* – 2131714, *Sehnsucht* – 248615. Значна різниця в обсягах конкордансів, з одного боку, української лемі *бентега*, а з другого боку, німецьких *Angst* і *Sehnsucht* пояснюється меншим обсягом ГРАК-18 порівняно з Webcorpus (DWDS), оскільки обсяг першого становить на сьогодні близько 1 млрд 819 млн токенів, а другого – 20 млрд 46 млн. Така різниця не є принциповою для пропонованої розвідки, бо з кожного конкордансу відібрано по 100 найбільш репрезентативних прикладів контекстного вживання імен ЕК БЕНТЕГА, *ANGST* і *SEHNSUCHT*.

Методика дослідження спирається на низку лінгвістичних методів:

1) дефініційний аналіз застосовано для встановлення основного змісту мовних позначень ЕК БЕНТЕГА, *ANGST* і *SEHNSUCHT*;

2) за допомогою контекстного аналізу визначено ті смислові відтінки цих позначень, що не зафіксовані у словниках;

3) на основі зіставного аналізу здійснено порівняння смислових структур ЕК БЕНТЕГА, *ANGST* і *SEHNSUCHT*, а також їхніх базових смислових кластерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз вибірки пропонованої розвідки виявив, що носії української мови не можуть однозначно охарактеризувати те, що вони відчувають при переживанні емоції, яку репрезентує ЕК БЕНТЕГА, напр.:

(8) *Єдине, що породжує в мене відчуття невимовної бентеги [...] (ГРАК);*

(9) *Офіційність, якою тут зустрічали, умеблювання, навіть масивність дверей, куди міг зайти тільки господар та особи суворо регламентовані, наганяли на одвідувача незрозумілу бентегу, потребу ще і ще передумати сподіяне* (ГРАК);

(10) *Нарешті оформив свою бентегу в слова* (ГРАК);

(11) *Цілий вечір і ранок мати починала її інструкціями і годувала повчаннями, а вона дослухалася лише незрозумілої бентеги свого єства* (ГРАК).

Причина цього вбачається, очевидно, в тому, що смислова структура останнього охоплює цілу низку емоційних переживань, що представлені у вигляді смислових кластерів – базових і периферійних. У цій структурі одним із базових кластерів є той, який формують смисли збентеження, пов'язані з ЕК БЕНТЕГА етимологічними витоками, напр.:

(12) *Не було зараз ні ляку, ні бентеги в дядьковім голосі, був тільки смуток і жаль за чимось* (ГРАК);

(13) *Породжені в глибинах свідомості емоції зринали хвилюванням і бентегою, іскрилися радістю, тьмяніли смутком* (ГРАК);

(14) *Князь силився не виказати своєї бентеги, хоча збентежений був видимо і дуже* (ГРАК).

При актуалізації цього кластера емоцію збентеження можна чітко розпізнати передусім за допомогою міміки обличчя індивіда (очі, губи, колір шкіри і под.), напр.:

(15) *Пан Войцехівський миттєво відстежив його бентегу і сяйнув коротким усміхом* (ГРАК);

(16) *Я вже вся палаю від бентеги* (ГРАК).

Смисли збентеження не надають ЕК БЕНТЕГА різко негативного або відносно негативного заряду. Навіть у деяких ситуаціях збентеження може сприйматися досить нейтрально. Це стосується і кластера, що представляє смисли тривоги, оскільки тривожність або хвилювання індивіда можуть бути пов'язані з очікуванням якихось позитивних подій і, навпаки, при вираженні смислів глибокої – підсвідомої – тривоги ЕК БЕНТЕГА тісно корелює з такими різко негативними ЕК, як ВІДЧАЙ, СТРАХ, РОЗПАЧ, НЕНАВИСТЬ, СУМ і под., напр.:

(17) *Не лише бентега, сумніви обсідали та й обсідали серце, відчай закрався уже* (ГРАК);

(18) *Дівчинку мучать кошмари, якісь химери, бентега, а з появою прихованого замилювання собою невідчепним стає страх перед твалтівниками* (ГРАК);

(19) *Навпаки суспільство є невід'ємною частиною цього «тривожного пейзажу», якому передає свою бентегу та страх перед минулим і майбутнім* (ГРАК);

(20) *Тільки бентега і страх перед невідомістю нуртували під стріхою Гордославової хати* (ГРАК);

(21) *Прогнозую попервах непозбувну бентегу, а то й панічний розпач, страх та ненависть вчителів-русистів* (ГРАК);

(22) *Хай цей рік прийдешній буде кращий, хай не принесе він вам нізащо ні хвилини суму чи бентеги* (ГРАК).

Глибоко укорінену в індивіді на рівні підсвідомості бентегу фактично неможливо перебороти, тому, очевидно, вона і є *непозбивною*, а ще *незборною*, напр.:

(23) *[...] лихий і незворушний, наче хижий птах, проквестор викликав незборну бентегу, причину якої Лука тут-таки пообіцяв собі дослідити* (ГРАК).

Смисли глибоких і часто підсвідомих тривоги й страху, які передає ЕК БЕНТЕГА, можуть протиставлятися радості, уподібнюючись вірусу, що вражає широкі маси населення, напр.:

(24) *І бентега замість радості* (ГРАК);

(25) *В країні війна, в країні крайня бентега, в країні гинуть люди* (ГРАК);

(26) *Ну хіба що викликає непозбутню бентегу серед люду, що й досі не спромігся визначитися, в якій країні живе* (ГРАК).

Нині відчуття тривоги й страху, що криються в бентезі, асоціюються з мобілізаційними ресурсами людини, які допомагають їй вижити під час війни, напр.:

(27) *Місто втратило відчуття війни, місто втратило бентегу, назвемо це так* (ГРАК).

Як уже зазначалося вище, в ЕК БЕНТЕГА простежується злиття позитивних і водночас негативних емоційних смислів, домінування яких залежить від конкретної емоційної ситуації. Це означає, що цей концепт належить до амбівалентних ЕК, тобто таких, у яких негатив смислової структури може нівелюватися наявними в ній позитивними смислами, і навпаки (Мізін 2024). Вивчення вибірки дослідження виявило, що в численних ситуаціях ЕК БЕНТЕГА має однозначно позитивний заряд (див., напр., приклади 17, 18, 19, 20, 21, 22), проте інколи об'єктивно визначити позитив/негатив його смислової структури досить складно, напр.:

(28) *А втім – це хоч і бентежило, але то була радісна, щаслива бентега* (ГРАК);

(29) *Згадка про дружину сповнює Олександра Кіндратовича приємною бентегою* (ГРАК);

(30) *Літо в розповні, захмелене літо, бентега медова в повітрі розлита* (ГРАК);

(31) *Він аж захлинався від ніжності, від гарячої душевної бентеги* (ГРАК);

(32) *Я підставив йому, теплому та свіжому, обличчя й раптом пройнявся п'янкою бентегою, зауваживши, що дує з усіх боків нараз* (ГРАК);

(33) *Хай живе добре і вічне, а з ними – непозбувна бентега* (ГРАК);

(34) *Цікавість і бентега закрадаються в груди* (ГРАК);

(35) *Адже це ти влила в мою душу ту бентегу й жадання, що палять мене вогнем* (ГРАК).

Позитивно сприймається те відчуття бентеги, яке пов'язане із сексуальним потягом. У такій бентезі хвилювання та зніжковіння тісно сплетені з низкою позитивних емоцій, напр.:

(36) *Вона першою спохопилася, відчувши рум'янець на лиці, і, опустивши очі та прикривши їх довгими віями, віддалилася, відчувши досі незнану солодку бентегу (ГРАК);*

(37) *Згадав, як кинутими жаринками сливового погляду і тарільними білками вона ускочила йому в серце ще отам у дяківці й запалила цілу пожежу і лоскітну бентегу в грудях, що й до сьогодні, аж до сліз мучачи, не минає (ГРАК);*

(38) *Навіть пестоці чоловіка не давали їй такої гарячої радості, як Ружині похвали, не сповнювали такою п'янкою бентегою, як Ружин спів (ГРАК);*

(39) *Дівчині, котра вже відчула, дивну бентегу й пекуче жадання, здається, що обійми можуть спричинити вагітність (ГРАК).*

Дані вибірки дослідження свідчать, що кластер смислів сексуального потягу, який містить смислова структура ЕК БЕНТЕГА, не є периферійним, тобто може належати до базових. Попри це, сексуальний ракурс української бентеги залишається, очевидно, невідомим для значної частини представників української лінгвокультури, що ще раз підтверджує певну утаємниченість цієї емоції. Можна припустити, що цей кластер сформувався, з одного боку, на основі емоції зняковіння, а з другого боку, – інтересу (до сексуального партнера), напр.:

(40) *Степан зупинився, і Катерина боязко глянула йому в очі, але страшиного в них не було нічого – сині ласкаві виплескувалися на Катерину, теплі й лагідні, і все-таки бентега прохопила її груди – якась лоскітлива до мlosti (ГРАК);*

(41) *Мої подруги спізнавали бентегу перших побачень і поцілунків (ГРАК);*

(42) *Однак, на думку деяких психіатрів, дівчата-підлітки часто не знають, що статеві органи мають не лише уринарну функцію, і не пов'язують своєї дивної бентеги з геніталіями (ГРАК).*

Оскільки є досить вагомими підстави вважати бентегу інтенсивною емоцією, то, відповідно, і сексуальний потяг, який виражає ця емоція, є значною мірою інтенсивним, напр.:

(43) *Часто біль підвищує тонус індивіда, пробуджує чуттєвість, притамовану шаленою любовною бентегою і вдоволенням (ГРАК);*

(44) *Бентезі за українським літературним сексом присвячується (ГРАК).*

Отже, визначення основних смислових кластерів ЕК БЕНТЕГА дало змогу встановити, що та емоція, яка криється за цим ЕК, є складною та дифузною, оскільки у смисловій структурі останнього простежується тісне сплетення негативних і позитивних смислів, які репрезентують цілу низку різних емоцій – від збентеження і страху до інтересу, захопленості та збудження (сексуального потягу). Конфігурація ієрархії таких смислових кластерів, що організована за принципом «центр – периферія», залежить від конкретної емоційної ситуації. Тому у представників української лінгвокультури уявлення про ЕК БЕНТЕГА є досить нечітким, часто дифузним. З одного боку, бентега є «гіркою» емоцією, бо вона виражає невизначеність, тривогу або смуток, які виникають у відповідь на важкі обставини або внутрішні конфлікти. У цьому випадку бентега пов'язана з відчуттям неможливості розв'язати ситуацію: індивід може відчувати якесь «важке» нещастя, яке навалюється і не дає полегшення, відчуваючи при цьому, що вона сама є частиною цієї ситуації, і тому змиритися з нею складно. Саме

через це ця емоція характерна для тих ситуацій, коли людина переживає не тільки за власну долю, але й за долю інших, або навіть за долю цілої нації чи певної спільноти. Бентега може бути відчуттям колективного болю чи співчуття до чужої біди, яке передається через загальні переживання, що властиві певним історичним періодам, зокрема нинішній російсько-українській війні. З другого ж боку, бентега є «солодкою» емоцією, оскільки вона може передавати сексуальний потяг, який виражається в інтересі до партнера, збудженні чи навіть певному любовному запалі.

Серед 147 колокатів слова-запиту *бентега* у корпусі ГРАК є лише п'ять, які позначають емоції: неспокій, хвилювання, страх, радість і сумнів. Зважаючи на об'єктивність корпусних даних, можна припустити, що ці емоції представляють п'ять основних смислових кластерів ЕК БЕНТЕГА. Це, власне, узгоджується з викладеним вище аналізом фактичного матеріалу дослідження, бо неспокій тут є ні чим іншим, як глибокою, часто підсвідомою, тривогою, пов'язаною зі страхом, хвилюванням і сумнівом. Оскільки хвилювання є амбівалентною емоцією, то воно може представляти як збентеження, так і інтерес, корелюючи, з одного боку, з неспокоєм, страхом і сумнівом, а з другого, – з радістю (сексуальне збудження, любовний запал).

У корпусі ГРАК найчастотнішими колокатами слова-запиту *бентега* є неспокій і страх. Це означає, що кластери глибокої тривоги та страху, часто підсвідомих і невизначених, займають перші позиції в ієрархії смислової структури ЕК БЕНТЕГА, визначаючи певну специфіку останнього. Утім, ЕК, у яких простежується амальгама смислів неспокою, хвилювання, невизначеної, підсвідомої тривоги та невизначеного, підсвідомого страху, відомі також представникам інших лінгвокультур, зокрема німецької, у якій існує специфічний ЕК *ANGST*. Останній виражає метафізичний страх (моторошність), тривогу, смутне передчуття (Mizin et al. 2021), напр.:

(45) *Ich war hilflos, einsam und hatte Angst vor dem Unbekannten* [Я був безпорадний, самотній і боявся невідомого] (DWDS);

(46) *Vor fünf Jahren starrte ich voller Angst in eine ungewisse Zukunft und war mit meinem Leben wie auch meinem Tod konfrontiert* [П'ять років тому я з болісною тривогою дивився в непевне майбутнє та зіткнувся з проблемою свого життя і смерті] (DWDS);

(47) *In jenen Nächten machten sich eine lähmende Angst und Dunkelheit in mir breit, die mich viele Jahre begleiten würden* [Ті ночі наповнювали мене моторошним страхом і темрявою, які супроводжували мене протягом багатьох років] (DWDS);

(48) *Meine ungewisse Angst ist verflogen* [Моє смутне передчуття зникло] (DWDS).

Вивчення вибірки (див., напр., приклади 18, 19, 20, 21), дає змогу стверджувати, що елемент метафізичного страху властивий і ЕК БЕНТЕГА, оскільки саме з таким страхом безпосередньо корелює глибинна (підсвідома тривога). Це можна пояснити тим, що глибинну природу має розрізнення фізичного й метафізичного страхів, бо воно пов'язане з інстинктом виживання

людини: якщо взяти до уваги, зокрема, феноменальне підґрунтя емоції, яка позначається німецьким іменником *Angst*, то виявиться, що воно ґрунтується на конфлікті між тілесним (фізичним) стисненням (здавлюванням, звуженням) і спрямованим проти нього спонуканням (імпульсом) до втечі. Тому індивід, з одного боку, відчуває в горлі, грудях і животі здавлювання та звуження (пор. етимологію іменника *Angst*: грецьк. *anchein* – «душити; здавлювати; давити»; лат. *angor* – «стиснення; здавлювання»; *angustus* – «тісний; вузький» (DWDS)), а з другого боку, – імпульс (поштовх, позив, порив) до втечі, щоб уникнути загрозливої тісноти (звуження). Зрозуміло, що ситуація, яка породжує такий страх, не дозволяє негайної втечі, тому людина перебуває у стані безцільного пориву до руху та дифузного неспокою. Через це обмеження, тобто усвідомлення безвихідності ситуації, посилюється імпульс до втечі, який, у свою чергу, збільшує стиснення. Останнє може інтенсифікувати емоцію *Angst* до нестерпності. Саме цей антагонізм згаданих двох тенденцій, який не можна усунути, породжує паралізуючу дію *Angst*. При цьому своєрідною екзистенційною клаустрофобією, одним із видів емоції *Angst* на екзистенційному рівні є страх перед звуженням (стисненням), недосяжністю чи згаянням можливостей саморозвитку особистості. Це виражається передусім страхом перед закріпленням (фіксацією) та зв'язуванням. Цей страх робить спробу протримати життєві плани якомога довше у підвішеному стані, бо через нього кожне обмеження починає сприйматися як звуження (здавлювання) (Fuchs, Micali 2013: 11).

Проте смислові структури ЕК БЕНТЕГА і *ANGST* відрізняються тим, що останній, окрім метафізичного страху, який породжує болісну, гнітючу й невизначену тривогу, може передавати ще й фізичний страх, напр.:

(49) *Alles kein Problem – aber ich habe Angst, dass die Tulpen- und Narzissenzwiebeln durch den Forst geschädigt werden* [Усе гаразд, але я боюся, що мороз пошкодить цибулини тюльпанів і нарцисів] (DWDS);

(50) *Die Dursleys erfahren, dass er außerhalb der Schule nicht zaubern darf und haben nun keine Angst mehr vor ihm* [Дурслі дізнаються, що він не може чаклувати поза школою, і тепер більше не бояться його] (DWDS).

Це пояснюється тим, що метафізичний страх уважається градуїованим феноменом між двома полюсами: дифузним страхом (боязню), з одного боку, та конкретним страхом, що спрямований на певний об'єкт, із другого боку (Demmerling, Landwehr 2007: 80). У цьому контексті дослідники ЕК *ANGST* стверджують (Becker 2011: 9–10), що розмита й спрямована на майбутнє емоція, яка позначається лексемою *Angst*, своїм другим полюсом, виявляє характеристики фізичного страху. Тому існують ситуації, коли навіть сам індивід не може точно визначити, що він переживає – фізичний чи метафізичний страх. На відміну від ЕК *ANGST*, вивчення вибірки пропонованої розвідки не підтвердило, що ЕК БЕНТЕГА властиве вираження фізичного страху.

Слід зазначити, що подібність ЕК *ANGST* і БЕНТЕГА охоплює лише один смисловий ракурс останнього – «гіркий», хоча аналіз фактичного матеріалу дослідження виявив, що смислова структура ЕК БЕНТЕГА (див. вище) значною

мірою представлена також «солодко-мрійливими» смислами. Цим ракурсом свого змісту цей український ЕК уподібнюється до німецького специфічного ЕК *SEHNSUCHT*, оскільки останній репрезентує «солодко-гірку» емоцію, у якій «солодкі» фантазії, сподівання та мрії тісно сплетені з «гіркою» перспективою неможливості їхньої реалізації (Mizin, Ovsienko 2020; Scheibe et al. 2007). При цьому основний зміст ЕК *SEHNSUCHT* представляють смисли, які виражають низку як позитивних, так і негативних емоцій (Mizin, Ovsienko 2020):

«прагнення», напр.:

(51) *Für die Führer der Regierungen sei es eine heilige Pflicht, die Sehnsucht nach Frieden zu erfüllen* [Для керівників урядів святим обов'язком є задоволення прагнення до миру] (DWDS);

«жага», напр.:

(52) *[...] Texte erzählten von Einsamkeit und Verlorenheit, handelten von den Augenblicken des kurzen Glücks, von der Sehnsucht nach Liebe* [...] Тексти розповідали про самотність і загубленість, про миті короткого щастя, про жагу кохання] (DWDS);

«бажання», напр.:

(53) *Ein Mädchen vom Lande zieht in die Stadt, um dort ihre diffusen Sehnsüchte und namenlosen Träume zu verwirklichen* [Дівчина з села переїжджає до міста, щоб реалізувати свої розмиті бажання та незрозумілі мрії] (DWDS);

«палка надія», напр.:

(54) *Die Sehnsucht ist wieder da, dass da einer kommt, der mit fester Stimme sagt: Alles wird gut* [Знову з'явилася палка надія, щоб хтось прийшов і твердим голосом сказав: «Все буде добре»] (DWDS);

«внутрішня потреба», напр.:

(55) *Digitale Entgiftung, die Sehnsucht, ganz weit weg zu sein, geografisch, aber vor allem von jedem WLAN oder Handy-Funkmast* [Цифрова детоксикація, внутрішня потреба бути далеко, географічно, але перш за все від будь-якої мережі Wi-Fi або вишки мобільного зв'язку] (DWDS);

«потреба», напр.:

(56) *Offenbar gibt es in unserem Land eine große Sehnsucht nach Leuten* [Очевидно, у нашій країні існує велике прагнення за людьми] (DWDS);

«туга», напр.:

(57) *Borowski überkommt die Sehnsucht nach Schweden* [Боровські охоплює туга за Швецією] (DWDS);

«ностальгія», напр.:

(58) *Und die Sehnsucht nach einem vergangenen Amerika, das vielen Anhängern Trumps als das bessere erscheint* [І ностальгія за минулою Америкою, яка багатьом прихильникам Трампа здається кращою] (DWDS). Прикметно, що емоції *Nostalgie* і *Sehnsucht* диференціюються носіями німецької мови, напр.:

(59) *Was auf spätere Betrachter wie Nostalgie und Sehnsucht nach dem Ritual wirkt, ist in Wirklichkeit das Gegenteil* [Те, що на пізніших глядачів справляє враження ностальгії та туги за ритуалом, насправді є протилежністю] (DWDS);

«журба (скорбота) за втраченою людиною», напр.:

(60) *Voller Sehnsucht nach der verlorenen Geliebten irrt er durch die Schweizer Bergwelt und sucht Erlösung* [Сповнений журбою за втраченою коханою, він блукає швейцарськими горами і шукає спасіння] (DWDS).

Передаючи смисли цілого спектра різних за інтенсивністю емоцій, ЕК SEHNSUCHT репрезентує лінгвокультурно релевантний фрагмент емоційного світу німців. Цей ЕК представляють емоції, які лише умовно можна охопити такими смисловими кластерами: «інтенсивний внутрішній потяг»; «пристрасний (сексуальний) потяг»; «жага до альтернативних життєвих змін»; «туга (ностальгія) за певною життєвою альтернативою, часто утопічна»; «туга (журба, скорбота) за іншою особою, часто безнадійна». Тому тут позитив (пристрасть і жага) трансформується відразу в негатив (смуток), оскільки перспективи реалізації індивіда нівелюються самою утопічністю цих перспектив.

Попри свою специфічність, ЕК SEHNSUCHT репрезентує емоцію, яка хоч і неповною мірою, але, усе ж таки, є відомою для представників інших мовних етносів (Scheibe et al. 2011). Очевидно, кожна людина може переживати такий емоційний стан, коли сувора реальність заміщається на короткий час «солодкими» мріями, породжуючи щасливу надію та сумну безнадію водночас. Саме на таких «солодких» смислах і ґрунтується подібність ЕК SEHNSUCHT і БЕНТЕГА, про що свідчить здійснений вище аналіз смислової структури останнього. Це стосується передусім смислів приємного хвилювання від очікуваних позитивних подій, радісного збентеження перед сексуальним партнером, приємного відчуття любовного запалу.

Висновки та перспективи дослідження. Смислова структура ЕК БЕНТЕГА охоплює цілу низку емоційних переживань, представлених у вигляді складної та дифузної ієрархії смислових кластерів, які організовані за принципом «центр – периферія». Конфігурація цих кластерів є динамічною, а їхня актуалізація залежить від конкретної емоційної ситуації. Одну з перших позицій у цій ієрархії займає кластер, який формують смисли збентеження, пов'язані з ЕК БЕНТЕГА етимологічними витоками. Окрім збентеження, базовими для аналізованого ЕК є кластери, які містять смисли низки тісно сплетених негативних, нейтральних і навіть позитивних емоцій – негативного страху, досить негативного зникання, менш негативного, а інколи дещо позитивного хвилювання, нейтрального інтересу, деякою мірою позитивних захопленості і збудження (сексуального потягу) та позитивної любові (любовного запалу). Тому БЕНТЕГА належить до амбівалентних ЕК, у яких негатив смислової структури може нівелюватися наявними в ній позитивними смислами, і навпаки. Амбівалентність ЕК свідчить, що він репрезентує дифузну «гірко-солодку» емоцію.

Вивчення корпусних даних виявило, що «гіркий» смисловий ракурс ЕК БЕНТЕГА формують кластери глибокої тривоги та страху, як правило підсвідомих і розмитих. Цим ракурсом аналізований концепт подібний до специфічного німецького ЕК ANGST, який виражає метафізичний страх (моторошність), тривогу та смутне передчуття. Натомість своїм «солодким» ракурсом, представленим «солодко-мрійливими» смислами, ЕК БЕНТЕГА демонструє подібність зі специфічним німецьким ЕК SEHNSUCHT, оскільки останній

репрезентує «гірко-солодку» емоцію, у якій «солодкі» фантазії, сподівання та мрії тісно сплетені з «гіркою» перспективою неможливості їхньої реалізації. Утім, ні ЕК ANGST, ні ЕК SENNSUCHT не можна вважати еквівалентними українському ЕК БЕНТЕГА, оскільки кожен із них лише частково перекриває смислові кластери останнього.

Перспектива цієї розвідки вбачається в подальшому опрацюванні методики, на основі якої можна було б виявити та глибше дослідити специфічні ЕК української лінгвокультури.

Література

1. Бентега. *СловОпис* (21.09.2023). URL <https://www.facebook.com/slovopys/posts/> [Benteha [Anxiety]. (2023). *SlovOpys* (21.09.2023). Aviable to : <https://www.facebook.com/slovopys/posts/> (in Ukr.)]
2. Ковальчук, О. Борщевський Сергій: Перекладачі виконували функцію збереження пам'яті та мови. *Варіанти* (10.11.2017). URL <https://varianty.lviv.ua/publikatsiyi/serhii-borshchevskiyi-perekladachi-vykonuvaly-funktsiiu-zberezhennia-pamiati-ta-movy> [Kovalchuk, O. (2017). Borshchevskiyi Serhii: Perekladachi vykonuvaly funktsiiu zberezhenia pamiaty ta movy [Translators performed the function of preserving memory and language]. *Varianty* (10.11.2017). Aviable to : <https://varianty.lviv.ua/publikatsiyi/serhii-borshchevskiyi-perekladachi-vykonuvaly-funktsiiu-zberezhennia-pamiati-ta-movy> (in Ukr.).]
3. Етимологічний словник української мови. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1982. 632 с. [Etymologichnyi slovnyk ukrainskoi movy. T. 1. [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language. Vol. 1.]. (1982). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).]
4. Мізін, К. Методологічна валідність лінгвокультурології vs зіставної лінгвокультурології: аргументи та контраргументи. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2015. Вип. 2, № 10. С. 104–110. [Mizin, K. (2015). Metodologichna validnist linhvokulturolohii vs zistavnoi linhvokulturolohii: arhumenty ta kontrarhumenty [Methodological validity of linguoculturology vs contrastive linguoculturology: arguments and counterarguments]. In : *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Serii «Filolohichni nauky»* [Bulletin of Alfred Nobel University in Dnipropetrovsk. Series: Philological Sciences], 2 (10), 104–110 (in Ukr.).]
5. Мізін, К. Амбівалентність як критерій крос-культурної специфіки емоційних концептів: дані англійськомовного й німецькомовного веб-корпусів. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*. 2024. Вип. 47. С. 7–14. [Mizin, K. (2024). Ambivalentnist yak kryterii kros-kulturnoi spetsyfiky emotsiinykh kontseptiv: dani anhliiskomovnoho y nimetskomovnoho veb-korpusiv [Ambivalence as a criterion of cross-cultural specificity of emotion concepts: data from English and German web corpora]. *Linhvistychni studii / Linguistic Studies*. (47), 7–14 (in Ukr.).]
6. Непозбувна бентега. Сторінка Інституту мовознавства імені О. О. Потебні НАН України (25.09.2021). URL <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2034428973391714&id=1173911209443499&set=a.1173991522768801> [Nepozbuvna benteha [Unshakeable anxiety]. (2021). Storinka Instytutu movoznavstva imeni O. O. Potebni NAN Ukrainy (25.09.2021). Aviable to : <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=2034428973391714&id=1173911209443499&set=a.1173991522768801> (in Ukr.).]
7. Словник української мови. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1970. 800 с. [Slovnyk ukrainskoi movy. T. 1 [Dictionary of the Ukrainian Language. Vol. 1.]. (1970). Kyiv: Naukova dumka (in Ukr.).]
8. Фаулз, Дж. Маг: роман / перекл. О. Король. Book Chef, 2022. 768 с. [Fowles, J. (2022). Mah [The Magus]: roman / perekl. O. Korol. Book Chef (in Ukr.).]

9. Шполянська, К. Українці мають цікаві назви для різних відтінків «печалі». У вас журба, туга чи бентега? *Telegraf* (11.09.2024). URL <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-08-30/5869466-u-vas-zhurba-tuga-chi-bentega-yak-ukraintsi-nazivayut-rizni-vidtinki-pechali> [Shpolianska, K. (2024). Ukrainians maiut tsikavi nazvy dlia riznykh vidtinkiv «piechali». U vas zhurba, tuha chy bentega? [Ukrainians have interesting names for different shades of «sadness». Are you feeling sorrow, longing or anxiety?] *Telegraf* (11.09.2024). Aviable to : <https://news.telegraf.com.ua/ukr/ukraina/2024-08-30/5869466-u-vas-zhurba-tuga-chi-bentega-yak-ukraintsi-nazivayut-rizni-vidtinki-pechali> (in Ukr.).]
10. Becker, E. (2011). *Angst*. München, Basel: Ernst Reinhardt. 110 p.
11. Demmerling, Ch., Landweer, H. (2007). *Philosophie der Gefühle. Von Achtung bis Zorn*. Stuttgart: Metzler. 351p.
12. Foolen, A. (1997). The expressive function of language: Towards a cognitive semantic approach. In: S. Niemeier, R. Dirven (Eds.), *The language of emotions* (pp. 15–31). Amsterdam: John Benjamins.
13. Fuchs, Th., Micali, S. (2013). Phänomenologie der Angst. In: L. Koch (Hrsg.), *Angst. Ein interdisziplinäres Handbuch* (pp. 61–71). Stuttgart, Weimar: Metzler.
14. Kövecses, Z. (1990). *Emotion concepts*. New York: Springer. 230 p.
15. Mizin, K., Korostenski, J. (2019). «Western» Cultural Linguistics and «Post-Soviet» Linguoculturology: Causes of Parallel Development. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*, 37, 7–13.
16. Mizin, K., Ovsienko, L. (2020). Application perspectives of corpus-based methods within linguo-cultural and psycholinguistic analysis: German emotional concept SEHNSUCHT. *East European Journal of Psycholinguistics*, 7 (1), 111–127.
17. Mizin, K., Slavova, L., Khmara, V. (2021). The equivalence of terms denoting the emotion concepts of Ger. ANGST and A.-S. FEAR: A corpus-based method. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*, VI (2), 69–104.
18. Scheibe, S., Freund, A.M., Baltes, P.B. (2007). Toward a developmental psychology of Sehnsucht (life longings): The optimal (utopian) life. *Developmental Psychology*, 43 (3), 778–795.
19. Scheibe, S., Blanchard-Fields, F., Wiest, M., Freund, A.M. (2011). Is longing only for Germans? A cross-cultural comparison of Sehnsucht in Germany and the United States. *Developmental Psychology*, 47 (3), 603–618.
20. Wierzbicka, A. (1999). *Emotions across languages and cultures: Diversity and universality*. Cambridge: Cambridge University Press. 349 p.

Використані веб-корпуси

1. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (версія ГРАК-18). URL: <https://sketch.uacorporus.org/#dashboard?corpname=grac18> [Heneralnyi rehionalno anotovanyi korpus ukrainskoi movy (versiia HRAK-18) [General Regionally Annotated Corpus of the Ukrainian Language (version GRAK-18)]. Aviable at: <https://sketch.uacorporus.org/#dashboard?corpname=grac18> (in Ukr.).]
2. Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache (Webkorpus). URL: <https://www.dwds.de/d/korpora/web>

Список скорочень

ГРАК – генеральний регіонально анотований корпус української мови;
 ЕК – емоційний концепт;
 ЕСУМ – етимологічний словник української мови;
 СУМ – словник української мови;
 DWDS – Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache.

Дата надходження до редакції: 15.07.2025

Дата надходження після доопрацювання: 19.09.2025

Дата затвердження редакцією: 25.09.2025

THE SPECIFICITY OF THE UKRAINIAN EMOTION CONCEPT *БЕНТЕГА* ON THE BACKGROUND OF THE GERMAN CONCEPTS *ANGST* AND *SEHNSUCHT*

Kostiantyn Mizin

Translation and Teaching Methodology Department, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, Pereiaslav, Ukraine.

Volodymyr Kononenko

Department of Romance and Germanic Philology, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, Ukraine.

Abstract

Background: The phrase *непозбувна бентега* sparked a heated debate in the online community about the quality of translation and the use of unusual linguistic expressions in translation. The controversy surrounding this phrase focused attention on the emotion itself, which is denoted by the noun *бентега*. The specificity of this emotion is emphasised, because while representatives of different linguocultures may experience embarrassment, excitement, restlessness and anxiety, Ukrainians everywhere and always experience *бентега*. The etymological and lexicographical lacuna of the noun *бентега* directly correlates with the fact that the Ukrainian community does not fully understand the semantics of this noun, let alone the phrase *непозбувна бентега*. Ukrainians attribute both positive and negative meanings to the latter, which emphasises the mystery of the emotion expressed by this phrase.

Purpose: The aim of this study is to establish the specifics of the currently relevant Ukrainian-language EC *БЕНТЕГА* in comparison with the German ECs *ANGST* and *SEHNSUCHT*.

Results: By processing data from representative corpora of the Ukrainian and German languages, it was found that the meaning structure of the EC *БЕНТЕГА* covers a whole range of emotional experiences, presented in the form of a complex and diffuse hierarchy of meaning clusters, which are organised according to the «centre – periphery» principle. The configuration of these clusters is dynamic, and their actualisation depends on the specific emotional situation. It has been established that one of the first positions in this hierarchy is occupied by a cluster formed by meanings of embarrassment that are related to the etymological origins of the EC *БЕНТЕГА*. In addition to embarrassment, the clusters that contain meanings of a number of closely intertwined negative, neutral and even positive emotions are fundamental to the analysed EC: negative fear, quite negative awkwardness, less negative and sometimes slightly positive concern, neutral interest, somewhat positive passion and arousal (sexual desire) and positive love (passionate desire). Therefore, the *БЕНТЕГА* belongs to ambivalent ECs, in which the negativity of the meaning structure can be offset by the positive meanings present in it, and vice versa. The ambivalence of this EC indicates that it represents a diffuse «bitter-sweet» emotion.

Discussion: A study of corpus data revealed that the «bitter» meaning content of the EC *БЕНТЕГА* is formed by clusters of deep anxiety and fear, which are usually subconscious and vague. With this «bitter» content, this concept is similar to the specific German EC *ANGST*, which expresses metaphysical fear (horror), anxiety and a vague foreboding. At the same time, with its «sweet» perspective, represented by «sweet and dreamy» meanings, the EC *БЕНТЕГА* shows similarities with the specific German EC *SEHNSUCHT*, since the latter represents a «bitter-sweet» emotion in which «sweet» fantasies, hopes and dreams are closely intertwined with the «bitter» prospect of their impossibility. However, neither the EC *ANGST* nor the EC *SEHNSUCHT* can be considered equivalent to the Ukrainian EC *БЕНТЕГА*, since each of them only partially overlaps with the meaning clusters of the latter.

Keywords: emotion concept, meaning structure, embarrassment, anxiety, semantics, linguoculture.

Vitae

Kostiantyn Mizin, DrSc. (Philology), Full Professor. His areas of research interests include contrastive linguistics, cognitive linguistics, translation studies, contrastive linguoculturology, and phraseology.

Correspondence: kostiantyn.mizin@gmail.com

Volodymyr Kononenko, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor. His scientific interests encompass the fields of comparative linguistics, linguistic and country studies, German-language media.

Correspondence: v.v.kononenko@ukr.net

Received: 15.07.2025

Received in revised form: 19.09.2025

Accepted: 25.09.2025